

IQTISODIYOTGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH VA ULARNI BOSHQARISHDA SOLIQ IMTIYOZLARINI O'RNI VA AHAMIYATI

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi magistranti

Azimov Jasurbek Ravshanjonovich

Annotatsiya: Investitsiyalar iqtisodiy o'sish va rivojlanishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu referat iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali boshqarishning turli usullarini o'rganadi. U hukumatlar va korxonalar qulay investitsiya muhitini yaratish uchun foydalanishi mumkin bo'lgan turli investitsiya vositalari, siyosatlari va strategiyalarini o'rganadi. Bundan tashqari, u daromadlarni optimallashtirish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun investitsiyalarni samarali boshqarish muhimligini o'rganadi. Annotatsiyada mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qo'llab-quvvatlovchi me'yoriy-huquqiy bazani yaratish, rag'batlantirish va xatarlarni yumshatish muhimligi ta'kidlangan. Shuningdek, u investitsiya imkoniyatlarini kengaytirish va investitsiya portfellarini diversifikatsiya qilishda texnologiya va innovatsiyalarning rolini ta'kidlaydi. O'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga moslashish va investitsiyalarning umumiy iqtisodiy o'sish va farovonlikka ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun investitsiya strategiyalarini doimiy monitoring qilish, baholash va moslashtirish zarurligini ta'kidlash bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: sarmoya, iqtisodiyot, usullar, jalb qilish, boshqaruv, siyosat, strategiya, me'yoriy-huquqiy baza, rag'batlantirish, risklar, ichki investitsiyalar, xorijiy investitsiyalar, texnologiya, innovatsiyalar, diversifikatsiya, monitoring, baholash, iqtisodiy o'sish, farovonlik.

Kirish: Investitsiyalar har qanday mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va o'sishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali boshqarish

barqaror iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash uchun hukumatlar va siyosatchilar uchun asosiy ustuvor vazifalardandir. Investitsiyalar biznesning kengayishiga, ish o'rinlari yaratilishiga, yangi texnologiyalarning o'zlashtirilishiga va turmush darajasini butunlay yaxshilashga yordam beradi. Ushbu maqolada mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun mamlakatlar tomonidan qo'llaniladigan turli usullar va strategiyalar o'rganiladi va ularni samarali boshqarish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Ushbu yondashuvlarni tushunish orqali siyosatchilar samarali siyosatni ishlab chiqishlari va investitsiyalar oqimini rag'batlantirish va ularning iqtisodiy o'sish va rivojlanishga ta'sirini optimallashtirish uchun qulay muhitni yaratishlari mumkin.

Investitsion faoliyat strategiyasining uzoq davr uchun amal qilishi, investitsion resurslarning umumiyliigi, tarmoq va korxonada investitsiyalarni joylashtirishning davlat hokimiyati organlari tomonidan foydalaniladigan ta'sir yetuvchi usullar, vositalar va ta'sir kuchlariga qarab o'zgarib boradi. U jarayonning tarkibiy yo'nalishi quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- investitsion faoliyat strategiyasining taktik va strategik boshqaruv mezonlariga muvofiqligi;
- investitsion faoliyat boshqaruv omillarining maqsadga erishish uchun amalga oshiriladigan turli elementlar o'rtasidagi o'zaro bog'liq;
- menejment resurslari, tanlangan boshqaruv uslubi qo'llanilgan va maqsadga yerishilgan holda foydalaniladigan moddiy, texnik, moliyaviy, ijtimoiy, institutsional va boshqa manbalar.

Respublikamizda iqtisodiy rivojlanishni jadal sur'atlarini ta'minlash va makroiqtisodiy barqarorlikni saqlab qolishda puxta o'ylangan investitsiya siyosatini muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, investitsiyalar iqtisodiyot taraqqiyatning muhim omili sifatida ishlab chiqarishni modernizatsiyalar, texnik va texnologik yangilanishlar va innovatsiyalarni rahbatlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda korxonalar daromadini oshirishni ta'minlaydi.

2022-yilning 12-yanvar kuni Prezident Shavkat Mirziyoev huzurida Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi hamda Strategik rivojlanish agentligi faoliyati muhokamasi yuzasidan yig'ilish o'tkazildi. Mamlakatimizdagi barqarorlik va qulay investitsiya muhiti natijasida tashqi iqtisodiy aloqalar izchil rivojlanmoqda. 2021-yilda jami 10 milliard dollardan ortiq, jumladan, 8 milliard 100 million dollar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya o'zlashtirilgan. Buning natijasida 318 ta yirik va 15 mingdan ziyod hududiy loyihalar amalga oshirilib, 273 mingdan ortiq ish o'rni tashkil etilgan. Yangi korxonalar jami 1 milliard dollardan ziyod eksport va 530 million dollarlik import o'rnini to'ldirish imkoniyatiga ega. Albatta, koronavirus pandemiyasi hali-hamon iqtisodiy jarayonlarga jiddiy ta'sir o'tkazmoqda. Shunga qaramay, eksportda izchil o'sishga erishilmoqda. Xususan, 2020-yilda mamlakatimizda eksport miqdori 9 milliard dollardan oshgan bo'lsa, 2021-yilda 12 milliard dollarni tashkil etgan. E'tiborlisi, bunda tayyor va yarim tayyor mahsulotlar ulushi sezilarli ko'paygan. Eksport hajmini 14 mlrd. doll.ga yetkazish hisob-kitob qilingan. Yig'ilishda mutasaddilar ushbu ko'rsatkichlarni tarmoq va hududlar kesimida ta'minlash chora-tadbirlari bo'yicha axborot berdi. Davlatimiz rahbari har bir investitsiya loyihasini doimiy nazoratga olib, tashabbuskorlarga ko'maklashish va o'z vaqtida ishga tushirish bo'yicha topshiriqlar berdi.

Investitsiyalarni jalb qilishdagi ta'sir etuvchi bir qancha omillar borki, ularni yaratmasa hech bir mamlakat o'ziga investitsiya jalb qila olmaydi. Investitsiyalarni jalb qiluvchi mamlakatlarga ta'sir etuvchi omillarni quyidagicha ta'kidlash mumkin:

- siyosiy ahvoli;
- iqtisodiy barqarorligi va mavjud boyliklari;
- ijtimoiy ahvoli;
- iste'mol quvvati;
- huquqiy holati-qonunlarni amal qilishligi;
- yaratilib berilayotgan shart-sharoit darajasi;
- ishchi kuchining mavjudlik darajasi;
- soliq imtiyozlari va preferensiyalarning mavjudligi va h.o.

Yuqorida sanab o'tilgan omillar mavjud emas ekan, hech bir investorni jalb qilib bo'lmaydi. Shularni ichida biz tomonimizdan e'tibor qaratilayotgan muhim omillardan biri – soliq imtiyozlari va preferensiyalarning mavjudligi. Chunki investitsiya jalb qilishning eng jozibali usuli - soliq imtiyozlari taqdim qilish hisoblanadi.

1-jadval

O'zbekistonda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha 2017-2021-yillar yalpi ichki mahsulotga investitsiyalarni ta'siri tendensiyasi ¹

	Ko'rsatkichlar	2017 y	2018 y	2019 y	2020 y	2021 yil	2017-2021 o'sish, %
·	Yalpi ichki mahsulot, mlrd so'm	317476	424729	529 391	602 193	734 588	
	o'tgan yilga nisbatan, % da	104,4	105,4	105,7	101,9	107,4	104,9
·	Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar, mlrd so'm	72155	124231	195 927	210 195	244 963	
	o'sish sar'ati, %	119,4	129,9	138,1	95,6	105,2	116,6
	YaIMga nisbatan, % da	22,7	29,2	37,0	34,9	33,3	
·	To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, mln doll	2 493	1 618	6 513	6 617	8 213	
	YaIMga nisbatan, %	4,0	3,1	10,9	11,0	11,9	
	o'tgan yilga nisbatan, % da	100,6	64,9	402,6	101,6	124,1	127,1

1-jadvaldan ko'rish mumkinki, 2017-yilda to'g'ridan to'g'ri investitsiyalar 2493 mln.doll.ni, 2018-yilda 1618 mln.doll.ni, 2019-yilda 6513 mln.doll.ni, 2020-yilda 6617 mln.doll.ni, 2021-yilda 8213 mln.doll.ni tashkil etib, 2016-yilga nisbatan 3.3 barobarga o'sgan.

Bundan tashqari, O'zbekistonda hukumat qarorlariga asosan 2017 – 2021-yillar davomida chet el investorlari ishtirokida korxonalariga berilgan soliq imtiyozlari hududlarda o'sish ko'rsatkichlari to'g'risidagi ma'lumotlar o'rganildi (2-jadval).

2-jadval

¹ Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Moliya vazirligi va Markaziy banki ma'lumotlari asosida.

O'zbekistonda hukumat qarorlariga asosan 2017 – 2021-yillar davomida chet el investorlari ishtirokida korxonalariga berilgan soliq imtiyozlari hududlarda o'sish ko'rsatkichlari² (млн.сўм)

Hududlar nomi	2017 й		2018 й		2019 й		2020 й		2021 й	
	soni	summa	soni	summa	soni	summa	soni	summa	soni	summa
Qoraqalpog'iston R.	4	7921,3	6	8 516,2	9	9155,7	7	6124,3	3	1 276,6
Andijon vil.	7	1 145,8	10	1 321,4	17	1 721,6	13	1429,1	6	408,0
Buxoro vil.	15	5 425,2	12	5 815,3	15	6 238,6	11	4385,3	4	500,0
Jizzax vil.	17	10 921,4	23	12 316,3	34	15 419,0	18	9776,8	5	308,7
Kashkadaryo vil.	12	3 963,7	17	4 397,4	30	5 085,7	23	7841,5	5	329,4
Navoiy vil.	6	8 891,9	8	9 890,2	10	10 202,3	9	9745,6	3	179,6
Namangan vil.	9	1 103,2	7	1 101,7	9	1 253,1	7	1798,7	4	1 947,5
Samarkand vil.	16	2 787,6	29	2 978,1	41	3 394,3	26	2987,9	9	962,3
Surxondaryo vil.	7	1 211,2	9	1 321,3	12	1 514,7	7	1187,3	0	-

² Jadval Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

0.	Sirdarë vil.	9	3 523,4	11	3 821,1	15	4 504,9	11	2941,7	5	2 197,5
1.	Toshkent vil.	54	68 981,1	73	72 468,2	114	83 682,1	48	65512,2	6	1138,6
2.	Fargona vil.	13	13 696,7	22	14 563,6	40	16 663,7	21	13544,6	4	1 304,2
3.	Xorazm vil.	16	648,2	21	712,8	32	961,2	17	709,4	1	2,5
4.	Toshkent sh.	13	1 955,1	11	1 988,4	21	2 413,6	19	1878,4	4	18 383,6
Jami		198	13217 5,8	259	141212, 0	399	162210, 5	237	129862, 8	59	28 938,5

2-jadvaldan ko'rish mumkinki, 2020-yil davomida koronavirus pandemiyasi sharoitida Hukumat qarorlariga asosan berilgan imtiyozlardan foydalangan chet el investorlari ishtirokida tashkil etilgan jami 2021-yilda 59 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga nisbatan 28938,5 mln. so'mda imtiyozlar qo'llanilgan bo'lsa, 2017-yilda 198 ta xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga nisbatan 132175,8 mln. so'm hajmida imtiyozdan foydalanilgan.

Xulosa va takliflar.

Huquqiy islohotlar, jozibador rag'batlantirish, infratuzilmani rivojlantirish, ishchi kuchini rivojlantirish va investitsiyalarni samarali boshqarishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv investitsiyalarni muvaffaqiyatli jalb etishi va biznesni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratishi mumkin. Ushbu taklif iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari yaratish va barqaror rivojlanishga hissa qo'shish, pirovardida farovonlikka hissa qo'shishga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Нормурзаев, У. (2023). Солиқ имтиёзлари бериш тартибини такомиллаштириш масалалари. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, 24(1), 334–339. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a51

Нормурзаев, У. (2023). Яширин иқтисодиётни камайтиришда солиқ органларининг аҳамияти. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(2), 215–221. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/66>